

Consensus en conflict: een discussiedossier

Inleiding

Petra J.E.M. van Dam

TSEG 20 (3): 107–110

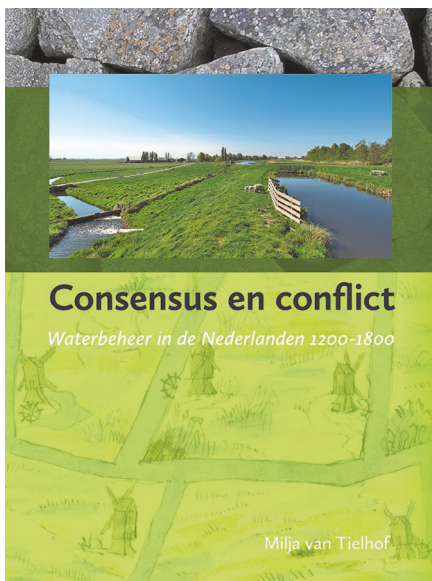
DOI: 10.52024/tseg.17731

Consensus en conflict. Waterbeheer in de Nederlanden 1200-1800 (2021)¹ is een groot overzichtswerk dat de geschiedenis van het waterbeheer presenteert als het resultaat van zowel strijd als samenwerking tussen verschillende maatschappelijke groepen. Het is geschreven door Milja van Tielhof, met medewerking van Piet van Cruyningen. Het boek heeft een brede contextuele benadering, met aandacht voor de verwevenheid tussen sociale, economische en politieke ontwikkelingen en landschappelijke veranderingen.² Vergeleken met de bestaande historiografie onderscheidt het zich door de grote chronologische en geografische reikwijdte. Publicaties over waterbeheer in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd hebben meestal betrekking op een of enkele regio's, maar *Consensus en conflict* behandelt het hele gebied van de laaggelegen Nederlanden langs de Noordzee en de Zuiderzee, dat zijn negen gewesten, van Vlaanderen tot en met Groningen. Het boek gaat over belangrijke vragen als: wie gaf het waterbeheer vorm? Hoe konden boeren en andere grondbezitters invloed uitoefenen? Hoe participeerden grondbezitters in de besluitvorming en welke groepen, ook niet grondbezitters, hadden er invloed op of werden zelfs vertegenwoordigd in het waterschapsbestuur?

1 Milja van Tielhof, *Consensus en conflict. Waterbeheer in de Nederlanden 1200-1800* (Hilversum 2021).

2 Het verscheen als deel in de reeks *Waterstaat, cultuur en geschiedenis* van Uitgeverij Verloren, waarin deze benadering steeds wordt gehanteerd.

Consensus en conflict betreft de synthese van een door NWO gefinancierd onderzoeksprogramma over het Nederlandse waterbeheer in de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd, met als titel: *In search of the poldermodel. Participation and representation in Dutch waterboards in the pre-democratic era.*³ Het doel van het onderzoek was een realistisch beeld te geven van hoe Nederlanders het waterbeheer vorm gaven. Daarbij werd de populaire notie ter discussie gesteld dat de laat 20st^e-eeuwse overlegeconomie, vaak poldermodel genoemd, terugging op een eeuwenoude traditie van consensus zoeken in het waterbeheer. Centrale concepten in het onderzoek waren participatie en representatie van belanghebbenden, waarbij het begrip belanghebbenden breed werd opgevat. Het programma werd begeleid door Maarten Prak en mijzelf, geschreven en gecoördineerd door Milja van Tielhof en uitgevoerd door haar en drie andere onderzoekers: Heleen Kole, Piet van Cruyningen en Paul Brusse. De vier onderzoekers bestudeerden ieder enkele regio's, zodat een evenwichtig beeld kon ontstaan van de geschiedenis van het waterbeheer in diverse gewesten en typen waterschappen. Van Tielhof nam het schrijven van de synthese op zich, waarbij Van Cruyningen een hoofdstuk verzorgde over het rekening houden met de belangen van derden, zoals omwonenden, bij grote droogmakerijprojecten.

3 Het onderzoeksprogramma werd door NWO gefinancierd onder nummer GW 360-53-160, in de periode 2011-2016.

De redactie van het TSEG heeft vier historici gevraagd om vanuit hun eigen deskundigheid op het boek te reflecteren. Zij zijn vol lof over dit nieuwe standaardwerk en prijzen de uitstekende contextualisering, de brede blik, de nuchtere en scherpe analyse en de goede leesbaarheid. Ze scharen zich achter vele conclusies, bijvoorbeeld dat de mythe van het ‘democratische’ waterschap met dit boek voorgoed tot het verleden behoort, en dat sociale verhoudingen een sterke stempel drukten op bestuur en beheer van waterwerken. Daarnaast belichten zij onderbelichte thema’s, formuleren nieuwe vragen, pleiten voor alternatieve visies en voor (verdere) internationale vergelijking.

De eerste bijdrage is van Tim Soens, expert op het gebied van de geschiedenis van waterbeheer in Noordwest-Europa in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd. Hij verdedigt onder meer een iets andere visie op de dominante ontwikkelingen in het waterbeheer op de lange termijn. Hij wil meer aandacht voor alternatieve cases en ontwikkelingen, waarbij de lokale bevolking sterker betrokken bleef bij het waterbeheer dan in de cases die het meeste aandacht krijgen in het boek.

Hierna volgt een review door Jim van der Meulen vanuit zijn specialisatie in de sociale en politieke geschiedenis van de Nederlanden in de periode 1300-1700. Zijn invalshoek is ideologie en politieke cultuur. Hij stelt onder meer voor om bij kwesties rond samenwerking en gebrek aan samenwerking in het waterbeheer te onderzoeken hoe politieke discussies over het algemeen belang zich tijdens de Republiek ontwikkelden. Ook wijst hij op de vorming van elitenetwerken in de Republiek, die een functie kunnen hebben bij de oplossing van waterproblemen, en op mogelijke nieuwe bronnen.

In de twee laatste bijdragen wordt het boek bekeken vanuit internationaal perspectief. Raphaël Morera, specialist in de geschiedenis van het Franse waterbeheer in de vroegmoderne tijd, gebruikt *Consensus en conflict* ter inspiratie, benoemt opvallende overeenkomsten en verschillen met de Franse situatie en werpt nieuwe vragen op. Ten slotte reageert Karel Davids vanuit zijn vakgebied *global history*. Hij ziet het boek als een mooi vertrekpunt voor internationale vergelijking en werpt in dat kader verschillende vragen op. Een systematische vergelijking met andere landen werd in het boek alleen uitgevoerd bij het onderwerp landaanwinning en de vraag hoe belangen van derden daarbij werden gerespecteerd. De bijdragen van Davids en Morera bieden stof om het veronderstelde unieke karakter van het Nederlandse waterbeheer te nuanceren en in de toekomst verder te

kwalificeren. Het discussiedossier wordt afgesloten door een Repliek waarin Van Tielhof ingaat op de belangrijkste vragen en suggesties.

Gezien het grote belang van *Consensus en conflict*, ben ik de redactie zeer dankbaar, en ik spreek ook namens de auteur en de projectleden, dat men aan dit boek zo'n degelijk, uitgebreid discussiedossier heeft gewijd. Ook waarderen wij zeer de inzet en suggesties van de referenten. Het besproken boek laat zien dat de 'waterstaatsgeschiedenis' haar oude, wat muffige imago voorgoed heeft afgelegd. De geschiedenis van mens en water heeft niet alleen een belangrijke plaats in de milieu- of ecologische geschiedenis, maar ook in de sociaaleconomische en (cultureel)politieke geschiedenis. Ik zie uit naar nieuwe initiatieven om deze geschiedenis aan komende generaties te vertellen in hun taal en volgens de vragen die voor hen urgent zijn.

Over de auteur

Petra J.E.M. van Dam (1963) is hoogleraar Water- en Milieugeschiedenis aan de Vrije Universiteit, verbonden aan de vakgroep Art, History and Ancient Studies en het Environmental Humanities Center. Zij richt zij zich op de ecologische, sociaal-ecomische en politieke aspecten van de relatie tussen mens, dier en landschap in het verleden. In het bijzonder wil zij de aandacht vragen voor het omgaan met water in het kader van waterveiligheid en als schaars wordende grondstof.

E-mail: p.j.e.m.van.dam@vu.nl